

NR. 3 SEPTEMBER 2025,
33. ÅRGANG

Museumsglimt

Medlemsblad for Lillehammer Museums Venner

80 sesongarbeidere hadde sommerjobb - er som gull for museet.

Disse formidler museets innhold i direkte møte med tusenvis av besøkende på en levende og engasjerende måte. 17 år gamle Ymbjør Granlien Røine var en av disse. Her sitter hun med strikketøyet sitt ved kjøkkenbordet i Olsengården, slik som kanskje fru Bye gjorde i 1930-årene. Tekst og foto Jørgen Skaug.

Medlemskap i venneforeningen 2025

Når du kjøper årskort til museene på Lillehammer, kan du bli medlem i Lillehammer museenes venneforening (LMV) uten ekstra kostnad. Du får alle årskortfordelene, pluss våre ekstra medlemsfordeler!

Årskortet gir deg fri inngang til:

- Maihaugen
- Lillehammer Kunstmuseum
- Sigrid Undsets hjem Bjerkebæk
- Bjørnsons hjem Aulestad
- Norges Olympiske Museum
- Norges Postmuseum
- Julemarked, sankthansfeiring, familiedager, utstillingsåpninger og omvisninger å museene
- 10 % rabatt i museumsbutikkene (gjelder ikke bøker, frimerker og kommisjonsvarer)
- Fri inngang for én person til
 - o Munchmuseet
 - o Norsk Folkemuseum
 - o Sverresborg
 - o Jamtli Museum
 - o Kulturen i Lund
 - o Gamla Linköping
 - o Skansen
 - o Nordiska Museet
 - o Den Gamle By.

Som medlem av venneforeningen får du i tillegg:

- Tilbud om spesialomvisninger, foredrag og andre arrangementer eksklusivt for medlemmer
- Tilbud om årlig tur med venneforeningen til interessante steder
- Medlemsbladet Museumsglimt i posten tre ganger i året
- Mulighet til å delta i frivillig arbeid
- 20 % hos Ticketmaster på alle Riksteatrets forestillinger på Maihaugen. (LMvenn)

Priser på årskort i 2025

Familie* kr 1260,-
Voksen..... kr 795,-
Ungdom 16-25 år/ student..... kr 315,-

* To voksne med barn/unge t.o.m. 25 år

OBS: Årskortet gjelder et år fra den datoen du kjøpte det, og må fornyes ved utløpt dato.

Oppdater dine opplysninger

Du kan selv logge deg inn i medlemsregisteret og oppdatere adresse, navn, telefon og e-postadresse. Du kan også skrive ut medlemskort.

Mer informasjon finner du på
lillehammermuseum.no/venneforeningen

LILLEHAMMER MUSEUMS VENNER

Maihaugvn. 1, 2609 Lillehammer

Informasjon 6128 8900

E-post: venner@lillehammermuseum.no

Redaktør: Tore Feiring
Grafisk produksjon: Dialecta
Forsidefoto: Jørgen Skaug

Innhold

Leder	3
Bilde fra Jørgens Maihaugarkiv	3
Trer tilbake som kunstdirektør	4
Sommerjobberne – Maihaugens gull	5
Venneforeningens nye styreleder	9
Middelaldersommer på Lillehammer i 2026	12
Barnas sommerdag	16
Har du et gammelt stoff med uglemønster?	18
Filmturisme på Maihaugen?	20
Frøken Mandag på Bjerkebæk	22
Garmokirka – Maihaugens fremste attraksjon	25
Vandrespillet «Var alt bedre før – NOPE!»	28
Bendik og Årolilja	29
Tidsaktuell Bjørnson og sprudlende regissør	30

Foto Jørgen Skaug

HØYKJØRING FRA BJERKEBÆK

Det er ikke ofte å se hest og høyvogn i bruk i dag når høyet skal i hus. Men det skjedde 19. august da museumsbonden på Maihaugen kjørte inn høyet fra den store hagen til Sigrid Undset på Bjerkebæk. Ellen Marie Gjeilo trækker lasset mens Geir Anton Nybråten passer på at hesten Herman står i ro. Flagget til topps var nok for Mette Marit som fylte 52 år – ikke for høykjøringa.

Frivillighet

Mange liker best å kalle det frivillighet, noen synes dugnad holder. Kjært barn har mange navn, sies det, men la oss kalle det frivillighet i denne spalten. Mange er ansatt og henter sin lønn på Maihaugen eller noen av de andre museene under paraplyen Stiftelsen Lillehammer museum (SLM). De er ikke tema akkurat her, heller de mange ildsjelene som jobber mer eller mindre gratis for at såpass store anlegg skal fungere noenlunde smertefritt. Dette er de frivillige, de som jobber med omvisning og formidling, de som sitter i styret i Venneforeningen, vi som lager dette bladet her, eller de som i sommer har gjerdet flerfoldige kilometer med gjerder. Så har vi også en gjeng postpensjonister som sørger for at Postmuseet driftes og brukes på rett måte, det er hundrevis av små og store brikker som skal på plass for at «Posten Skal Frem». Tirsdagsvennene kaller de seg, frivillige alle sammen.

I dag ønsker jeg likevel å gi en ekstra honnør til de som er ute et par dager etter, nemlig Torsdagsvennene. Her møtes et tredvetalls frivillige hver torsdag for blant annet å sørge for digitalisering av SLM sitt fotoarkiv, tusenvis av bilder skal scannes og systematisere.

Pensjonister er de nesten alle sammen. Så hører vi alle sammen det litt motstridende i dette. Pensjonister og digitalisering, liksom? Betyggende er det da å høre at dette er høyst oppegående mennesker (som pensjonister ofte er) med stor kunnskap om både teknologi og ikke minst rettigheter og juridiske fallgruber. Mange møter gjerne grytidlig opp torsdagsmorgenen, før de ansatte i det hele tatt har tenkt på å dra på jobb. I følge ryktene fordi de trives så inderlig godt med det de gjør og med hverandre. Selvfølgelig får de både lunsj og julebord spandert på av SLM, andre festligheter også, det skulle bare mangle, de sparer Stiftelsen for noen stillinger.

I løpet av de årene Torsdagsklubben har eksistert, har de digitalisert over 70 000 bilder til det som heter digitalmuseum.no og andre arkiver som er relevante. Mye annet gjør de også, det skal vi ikke komme inn på i den forholdsvis lille spalten man har tilgjengelig. Men har du noe i glasset ditt mens du leser dette, løft det høyt og skål for frivilligheten og dugnadsånden. Kanskje du i neste nummer kan lese mer om dette?

Bilde fra Jørgens Maihaugarkiv

Jørgen Skaug har vært en av tre faste bidragsytere med tekst og bilder til Museumsglimt siden sommeren 2023. Jørgen er en aktiv amatør fotograf, og har deltatt med sine bilder i flere fotokonkurranser, både nasjonalt og internasjonalt. Maihaugen har vært et yndet fotosted for Jørgen, som han har besøkt med sitt kamera flere ganger årlig de siste 25 årene.

En regntung søndag formiddag for 20 år siden møtte han Kari Skotte lesende i Bibelen ved kjøkkenbordet i Olsengården. På bordet sto en hankeløs kaffekopp og et tørt formkakestykke på kakefatet. Kari Skotte var fruen i Olsengården i flere år på 2000-tallet, en jobb som hun trivdes godt i. Dette bildet med tittel «Early Morning» har Jørgen fått premiert med hederlig omtale i flere fotokonkurranser, bl.a i Hellas 2015 og i De Arabiske Emirater 2017.

Trer tilbake som kunstdirektør

Direktør Nils Ohlsen går over i ny stilling som førstekonservator/Senior Curator ved Lillehammer Kunstmuseum, meldes det i en pressemelding sendt ut av Stiftelsen Lillehammer museum (SLM).

Tekst og foto: Tore Feiring

Grunnen til dette er ikke formidlet, Ohlsen understreker at dette har skjedd i minnelighet og uten konflikter mellom SLM og ham selv. – Jeg har hatt veldig stor glede av å ha jobbet her i syv år som direktør, sier han, – og nå ser jeg fram til å konsentrere meg om forskning og utstillinger. Jeg skal i høyeste grad fortsette med å kuratere utstillinger i fremtiden også, påpeker han, – og ikke minst benytte meg av alle de gode forbindelsene til museer i Norden og Europa forøvrig som jeg har opparbeidet. Forskning og samlingen vår er også noe jeg ser fram til å bruke mer tid på, sier Ohlsen.

Syv år, mye nytt

Ohlsen ble ansatt som direktør ved Lillehammer Kunstmuseum for sju år siden, og har i disse årene bidratt til å styrke museets posisjon gjennom en rekke viktige utstillinger, nå sist ved publikumssuksessen Bonnard og Norden, skrives det i pressemeldingen. – Sammen med teamet her ved kunstmuseet og i Stiftelsen Lillehammer Museum har det vært en fin reise, sier Ohlsen. Et raskt tilbakeblikk bekrefter dette, museet har gjennom disse årene hatt en betydelig økning i antall besøkende. De har for første gang presentert amerikanske kunstnere, vi nevner Nancy Spero og den amerikanske foto-utstillingen «Framed». Det er et utvidet nordisk samarbeid med utstillinger av kunstnere som blant annet Henrik Vibskov, en markant dansk multikunstner, og også Skagenmaler Anna Ancher. Kunstmuseet har også i større grad involvert seg i samfunn og politikk med utstillinger som «Stepping Out», en kinesisk utstilling om historie, fremtid, tradisjoner og moderne kvinner, i tillegg til Werner Zelliens fotoserie «Utøya». – Alt dette er lagarbeid, påpeker Ohlsen og er stolt av sine medarbeidere.

Internasjonal nettverk

– Vi har også hatt viktige utstillinger med regional fokus som «Det Eventyrlige» eller «Å hjemme seg». Betydningen av internasjonale relasjoner og kooperasjoner med viktige museer i Norden og Europa var også viktig for Ohlsen, her nevner han pågående utstilling med franske Pierre Bonnard som ble laget sammen med Nationalmuseum i Stockholm. Andre viktige partnermuseer i de siste syv år var Louisiana, Statens Museum for Kunst, Museum Folkwang, Nationalmuseum i Tallinn, Museum der Moderne i Salzburg eller Skagens Museer – Å få en av de store, franske klassikere til Lillehammer er kanskje et av mine stolteste øyeblikk, sier han, – og viser hvor viktig disse relasjonene til internasjonale museer og samlinger er. For i tillegg til Bonnards egne verker viser utstillingen også hvordan han og en del nordiske kunstnere har inspirert hverandre. – Dette var en stor og omfattende jobb som teamet her ved kunstmuseet har jobbet godt og lenge med, og hvor vi har fått låne verker fra 35 museer i 11 land. Det krever sin mann og kvinne, smiler han, – og viser at internasjonalt nettverk er alfa og omega for å få til utstillinger av internasjonalt format.

Bonnard og samlingen

– Vi nærmer oss nå 20.000 besøkende til Bonnard-utstillingen, og utstilling står 7 uker til, skryter Ohlsen, – dette kan bli den hittil mest besøkte utstillingen i museets historie, og lovordene har haglet fra kunstfaglige medier og anmeldere. Samtidig har museet nå fått til låns, eller som depositum, verker fra svenske, danske og finske kunstnere verdt 160 millioner kroner i løpet av Ohlsens periode som direktør. – Jeg ser tilbake på disse syv årene med stolthet og glede, sier han og nevner nok en gang at lagarbeidet har vært, og er, viktig. – Det samme er det med sponsorer, vi trenger de, fortsetter den

BLIR FØRSTEKONSERVATOR:

Direktør ved Lillehammer kunstmuseum, Nils Ohlsen, har nå skiftet stilling ved kunstmuseet og blitt førstekonservator. – Dette er gjort i minnelighet og uten konflikter med ledelsen, sier han.

tidligere direktøren som nå har to uker bak seg som førstekonservator. – Vi har hentet inn hele 12 millioner kroner fra sponsorer til utstillinger disse årene, sier han, – en betydelig sum, det. Når Nils Ohlsen blir presentert skrytelisten smiler han: – Husk at alt dette har jeg ikke gjort alene.

Kunsthallen er også et prosjekt som Ohlsen har gått i bresjen for. – Det var tidligere direktør ved museene, Jostein Skurdal, som hintet meg om mulighetene, sier Ohlsen, som presenterte ideen å utvide museet under Stortorget første gang februar 2018 i GD. – Sammen med nåværende administrerende direktør Audun Eckhoff har vi frontet disse planene og visjonene. Et prosjekt med fantastiske muligheter og betydning for Lillehammer, mener han.

Stilling utlyses

I følge pressemeldingen vil Ohlsen i den nye stillingen kunne styrke musets innsats med utstillinger, forskning, formidling og annet kunstfaglig arbeid. Ohlsens nye rolle ved museet betyr samtidig at museet om kort tid vil utlyse stilling som ny avdelingsleder i kunsthistorisk avdeling. Administrerende direktør Audun Eckhoff i Stiftelsen Lillehammer museum vil heller ikke begrunne skiftet ved kunstmuseet, men viser til nevnte pressemelding hvor vi siterer:

– Endringen medfører at vi styrker både det administrative arbeidet og det kunstfaglige feltet de kommende årene.

Sommerjobberne – Maihaugens gull

Tekst og foto Jørgen Skaug

FORMIDLINGSKOORDINATOR

Silje Dahl Reberg og Eirik Torbjørnsen, avdelingsleder kommunikasjon og formidling, gjør en stor jobb i å rekruttere, lære opp, veilede og følge opp alle i sommerjobber på Maihaugen, for å videreføre museets formidling i Anders Sandvigs ånd.

– Det er disse som formidler museets innhold fra ulike tidsepoker i direkte møte med tusener av besøkende på en levende og engasjerende måte. Dette gjør Maihaugen til et unikt museum. Jeg er sikker på at Anders Sandvig ville nikket fornøyd, dersom han hadde opplevd årets sommersesong, sier Eirik Torbjørnsen, avdelingsleder kommunikasjon og formidling.

– Sommerjobb på Maihaugen står høyt i kurs. Mange trives så godt at de kommer tilbake år etter år, de utvikler seg og blir tryggere til å gjøre en enda bedre jobb i møtet med museets besøkende. Og det er vi glade for. Jeg tror vi har tilsatt kremen av norsk ungdom, sier formidlingskoordinator Silje Dahl Reberg.

I år var det ca. 180 søkere til sommerjobber i hele Stiftelsen Lillehammer Museum. Ca. 80 av søkerne ble ansatt, 65 av dem på Maihaugen – de fleste ungdom. Planleggingen av behovet for sommerjobber startet allerede i god tid før jul, med 19. januar som søknadsfrist. Nye søkere ble kalt inn til intervju og audition med tanke på at de skal være trygge i møte med museets besøkende.

– Alle som ble ansatt i sommerjobbene var samlet til grunnopplæring her på Maihaugen en helg i april. Vi har også et digitalt opplæringsprogram for de som er nye i sommerjobbene, sier Dahl Reberg.

Arbeidsoppgavene er varierte, men sommerjobbene kan grupperes slik:

- Levendegjøring, vise hverdagsliv i ulike tidsepoker, og de må kunne historien. Aktivitet og levendegjøring er viktigere enn å kunne flere språk.
- Aktører, de som deltar i vandrespill etter et manus, skal være i en rolle i samspill med andre og kunne historien også utenom manus.
- Tunvert/omvisere som skal være i dialog med publikum, formidle historien og vise dem rundt på museet på flere språk. Dypdykkomvisninger og bestilte omvisninger.
- Vertskap, bemanning av infoskranke, billettsalg og butikk.
- Gartner og renhold.

Alle i sommerjobb har en fast tilsatt museumsformidler som sin kontaktperson. Denne har også velkomstsamtale, midtveissamtale og sluttsamtale med den enkelte.

På Maihaugen er det morgenmøte for alle i sommerjobb kl. 0945 hver dag, et kvarter før museet åpner for publikum. Her blir det gitt beskjeder, svart på spørsmål og løst eventuelle problemer. Morgenmøtet avsluttes i publikumsområdet med en felles sang som ønsker de første besøkende velkommen, da museet åpner kl. 1000.

De fleste er ansatt for perioden medio juni til medio august, og arbeider fire eller fem dager pr. uke.

Museumsglimt har møtt tre tilfeldig valgte ungdommer i sommerjobben. Her får dere høre deres erfaring med sin jobb på Maihaugen i sommer.

**HER BLIR EN ALDRI
UTLÆRT,** og hver gang jeg
får anledning griper jeg fatt i
sjefen min, museumsformidler
Thorstein Hernes, for da lærer
jeg bestandig noe nytt sier
Jørund Mortensen
i sin sommerjobb.

Jørund Mortensen, 26 år fra Tretten – tunvert og omviser

Jørund er utdannet tømrer med fagbrev. Han har fullført det første året ved NTNU til en masterutdanning i bioteknologi.

Han hadde sine første sommerjobber på Maihaugen, da han var 19 og 20 år gammel. Den gangen var han inne til både intervju og audition før han fikk sommerjobb. I år ble han tilsatt på bakgrunn av søknad og tidligere erfaringer. Jørund snakker engelsk og tysk flytende, da han hadde et utvekslingsår i Tyskland i videregående skole.

Under årets sommerjobb har Jørund svært varierte oppgaver, som omviser i Skolestua, i Garmokirka, i Dronningens barndomshjem og på Bjørnstad. I tillegg er han omviser bl.a. i vandringsen «Farvel, du moder Norge» og for grupper som bestiller omvisning på engelsk eller tysk.

– Hele jobben er utrolig fin. Her får jeg snakke med mange interessante og hyggelige folk, der alle har lyst til å snakke med meg. Og så lærer du utrolig mye selv også, jeg er nysgjerrig på å høre hvor folk kommer ifra, og da lærer du mye om forskjellige land. Har vi besøkende fra Tsjekkia, kan vi snakke om det gode ølet i det landet, sier han.

– Denne jobben passer for de som behersker et tredje språk i en viss grad og er interessert i verden omkring deg, da kommer du langt. Her blir en aldri utlært, og hver gang jeg får anledning griper jeg fatt i sjefen min Thorstein Hernes, for da lærer jeg bestandig noe nytt.

Hva spør de besøkende om?

– Det er alle slags sorter, noen er her bare for å se og har ikke så mye å spørre om, og det er ok. Og så har du de som er veldig nysgjerrige, som stiller mange gode spørsmål, og de er de morsomste gjestene å ha. For eksempel hender det at vi har besøk av noen som er prest i Polen når jeg er omviser i Garmokirken, og da er det interessant å prate med dem om at Polen har en stavkirke, som ikke mange vet om. Denne ble revet i Vang i Valdres i 1841 og kjøpt av den prøyssiske kongen Friedrich Wilhelm IV og gjenreist i Potsdam i Polen året etter. Det hender også at enkelte er så spørretrengende at i noen tilfelle må samtalen avsluttes på en høflig måte, og noen ganger blir jeg svar skyldig, sier Jørund Mortensen med et lite smil.

Liv Bø, 22 år fra Øyer – gartner på Maihaugen på tredje året

Liv Bø er lærerstudent ved USN – Universitetet i Sørøst-Norge. Her er det nettbasert og samlingsbasert opplæring med base på Notodden. Ved siden av studiene er hun lærervikar ved Follebu barneskole.

Hun er odelsjente på Bø gard i Øyer, som driver med gras- og kjøttproduksjon med høylandsfe. Setra som tilhører garden ligger på Bøsetra helt innerst i Øyerfjellet, nesten på grensa til Stor-Elvdal kommune. Hennes store interesse er da også fjell og seterliv.

Arbeidsoppgavene som gartner på Maihaugen er varierte, med plenklipping, trimme hekker, renske og stelle blomsterbed. Og det har vært god tilvekst av ugress i sommer.

– Gartnerne her har ikke noe planlagt kontakt med publikum, men mange besøkende er interessert i blomster og alle plantene, særlig i Prestegårdshagen.

Og da er det greit å kunne svare på de fleste spørsmålene om plantene der. Liv har blitt tryggere i gartneryrket med årene, og kan nå svare på de fleste spørsmålene om blomster og plantene i Prestegårdshagen. Det hender at en blir testet på enkelte faguttrykk, men det går stort sett bra, selv med kommunikasjon på engelsk.

– Vi har stadig besøkende rundt oss, og da er det viktig å vise at en er interessert i gartneryrket. Her har vi bare hyggelige kolleger – særlig i vaktmestergjengen. Det er ikke alle arbeidsplasser der en smiler til hverandre og sier hei, sier Liv Bø.

Liv stortrives i gartnerjobben, det eneste kjedelige er ved sprutregn, da kunne det vært greit å ha innearbeid.

STELLER DRONNINGENS ROSER. Liv Bø har varierte gartneroppgaver på Maihaugen i sommer. Her steller hun rosene utenfor Dronningens barndomshjem.

Ymbjør Granlien Røine – 17 år, med sommerjobb på Maihaugen for tredje år på rad

Ymbjør er ferdig med to av tre år på Create – Lillehammer kreative videregående skole. Hun fikk Lillehammer Kulturskoles venners stipend i 2024.

– Jeg elsker å drive med musikk, så for meg har Kulturskolen og fele vært nøkkelen til alle tingene jeg har opplevd, og dit jeg har kommet i dag. Det er jeg utrolig takknemlig for. Når jeg blir ferdig på videregående skole blir det nok videre studier innen musikk, kanskje som utøvende musiker, sier Ymbjør.

Ymbjør er en aktiv jente. I tillegg til Kulturskolen deltar Ymbjør på TUP – Talentutviklings-programmet ved Norges musikkhøgskole, deltar i Landskappleiken med fine plasseringer i felespill, og hadde hovedrollen som Årolilja i teaterstykket Bendik og Årolilja som Teateret i Berget Det Blå satte opp i tunet på Bjørnstad Olsokkvelden i sommer.

I sommer hadde Ymbjør varierte oppgaver for å levendegjøre aktiviteter som gardkjerring i Øygarden i 1890-årene, som budeie på Øygardsetra med demonstrasjon av tradisjonelle oppgaver som smørkjerning og osteysting, og som fru Bye i Olsengården i 1930-årene.

– Dette er en utrolig koselig plass å jobbe, det fineste stedet å ha sommerjobb. Og så møter en så mange fine

og interessante mennesker, både på arbeidsplassen, men også blant de besøkende på museet. Og så lærer man så mye selv i jobben, ikke bare at vi skal gi de besøkende en hyggelig opplevelse.

– Her har jeg fått god opplæring, den første dagen i en ny jobb er vi sammen med noen som har erfaring. Det er den beste måten å lære på. Da det nå er tredje sommeren jeg har jobbet på Maihaugen så har jeg gått gradene, så jeg har fått lære meg Øygards-livet over tre år, sier Ymbjør.

Ymbjør er en dyktig felespiller, og det hender hun har med seg fela på jobben og drar en slått når det passer seg slik, både i Øygarden og på setra. Og det setter både arbeidsfolket og de besøkende pris på.

Hva er mest krevende i jobben?

– De fleste spør om mye av det samme; På Øygarden f.eks. spør de om hvorfor de har så langt bord, hvor sov folket, hvorfor var dørene så lave. Det vanskeligste er å være streng mot noen, f.eks. mot barn eller store turistgrupper, når jeg må fortelle at «der får du ikke lov å sitte eller dette får du ikke lov å ta på», sier hun.

Å KOKE GOD GAMMELDAGS VASSGRAUT og servere denne til arbeidsfolket til dugurd hver dag kl. 1200 er en av de faste oppgavene for Øygardskjerringa. Her har grøten kommet på bordet, og Ymbjør sørger for at alle får hver sin bolle med surmelk.

NY STYRELEDER: Bjørg Owren er ny styreleder i Lillehammer Museums Venneforening. – Alt dreier seg om lagarbeid, sier hun.

Venneforeningens nye styreleder

Fire år gammel møtte hun Maihaugen for første gang. Det ble et møte som satte spor i Birijenta. Vi møter den nye styrelederen i Lillehammer Museums Venneforening (LMV) 68 år senere, på Maihaugen selvsagt.

Tekst: Tore Feiring | Foto: Jørgen Skaug

Bjørg Owren er altså født og oppvokst på Biri. – Den 27. august 1957 var jeg som fireåring med min onkel og tante på tur til Maihaugen. Broren min var også med, forteller hun. – Maihaugen gjorde et sterkt inntrykk, jeg husker det ennå i dag, smiler hun, – det var en skjellsettende opplevelse. En fri og god barndom på Biri satte også spor, Owren husker seg selv som en sta og bestemt jente som ofte fikk viljen sin. Kunstmuseet, eller Malerisamlingen som det het dengang, har også slått dype røtter i den smått kunstneriske Birijenta. – Jeg gikk kunstlinja på gymnaset her på Lillehammer, minnes hun, – og var ofte innom både Malerisamlingen og Maihaugen. – Jammen har jeg tegnet og fotografert mange lafteknuter her på Maihaugen, Hun minnes også utallige ekskursjoner til Malerisamlingen med Ole Rønning Johannesen i spissen, han var både konservator der og også lærer for unge kunstinteresserte. Morten Paulsen var også en av lærerne våre, forresten.

Sorg

Som 21-åring flyttet hun hjemmefra og ble gardkjerring på Romerike, 2 gutter kom til verden, – det var travle tider, sier Owren som mistet den eldste da han var 29 år gammel. – En sorg man må lære å bære med seg, sukker hun. – Det er godt å snakke om det, det gjør han mer levende det.

Første jente

Hun hevder å være et kommunikasjons- og organisasjonsmenneske på sin hals. – Allerede som tenåring ble jeg leder av Biri Bygdeungdomslag, og oppdaget fort at jeg likte å lede. Som eldst av fire søsken var jeg vant til å ta styringen, ler hun. Jeg tror jeg var den yngste BU lederen i Oppland på den tiden, og den første jente. Så gikk det vel slag i slag opp gjennom årene, sier Owren. Vi kan jo nevne informasjonssjef i Norges Bondelag, kommunikasjonsdirektør i Bankenes Betalingssentral, og siste jobb før pensjonisttilværelsen var leder for Informasjonskontoret for farge og interiør. – Det som før het Fargerådet, påpeker Owren. Hun har også vært, og er journalist, blant annet for magasinet du nå holder i hånden. Flere magasiner, aviser og også radio og TV stasjoner har nytt godt av hennes journalistikk. – Noen grad har jeg ikke, sier hun, – men det har jo blitt en del studiepoeng innen PR, kommunikasjon, markedsføring, organisasjon og ledelse. Mye av veien har blitt til mens jeg har gått.

Mangfoldige museer

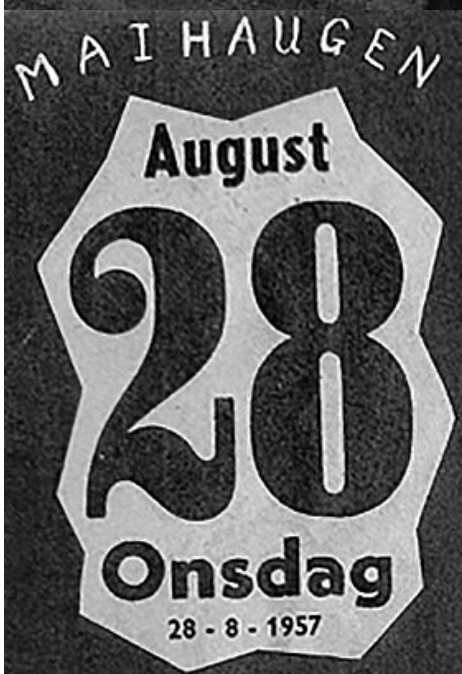
En fellesnevner for alt hun har gjort er lagarbeid. – Det å løfte hverandre, få kunnskap og å skape engasjement synes jeg er noe av det fineste å få til, sier hun. – Dette sitter i meg etter at jeg som ungjente ble med i Bistrand Musikkforening. Det lagarbeidet man finner i musik-

korps er imponerende og noe veldig fint, sier hun videre, – dette er noe jeg ønsker å ta med meg inn i LMV og vårt videre arbeid. Selve Venneforeningen er ikke noe mål i seg selv, vi er ment å være et redskap for å framsnakke museene, og ikke minst spre kunnskap og interesse for disse lokalt. Vi skal være en liten «hjelpesgutt», sier en engasjert styreleder. Hun mener videre at museene som ligger under Lillehammer Museums paraply er så mye mer enn bare et sted man går til, det de representerer er så mangfoldig, det er en arena for opplevelser, innsikt og kunnskap. Bjørg Owren begynner å bli varm i trøya nå og får snakke om det som virkelig engasjerer henne. Da er det også greit å ha et hus like i nærheten av Maihaugen. – Etter mange, mange i år i Oslo var det godt å flytte «nesten» hjem, sønnen Kristian og familien bor ikke langt unna og den nyslåtte pensjonisten fant et passende hus i byen. – Jeg trives stort som farmor, innrømmer hun.

Tanker om venneforeningens rolle

– Det er en spennende tid for venneforeningen, fortsetter hun, – det er ikke så lenge siden De Sandvigske Samlingers Venner (DSSV) ble historie, en aktiv og frittstående forening med sterke meninger og egne midler. En forening som donerte store midler gaver til Maihaugen. Vårt LMV ble etablert rett etter DSSV ble oppløst, og har nå alle museene i vår portefølje. Vi har ikke lenger egne midler, men får driftstilskudd fra Lillehammer Museum hvert år. Men litt penger på bok har vi, og har nettopp gitt prosjektmidler på 200 000 kroner til LM til ferdigstillelse av Melbyloftet. Rett etter etableringen kom koronapandemien, og de siste par årene har venneforeningen stått bak prosjektet Flyktningene forteller, det startet som et bokprosjekt, og vokste så til å omfatte en stor foredragsrunde til skoler og sist en utstilling på Maihaugen, sier Owren. – Når vi skal stake ut kursen for venneforeningen videre, så er ikke det en venneforening som bidrar med store gaver slik det var i DSSVs dager, I dag er venneforeningens viktigste rolle å være bindeledd mellom museet og lokalmiljøet/regionen. Nærmest som et ambassadørkorps som skal skape

SKJELLSETTENDE:
Som 4-åring ble LMVs styreleder umiddelbart fascinert av Maihaugen.

SENTRAL: Maihaugen har vært sentral i Bjørg Owrens liv siden hun var 4 år gammel.

interesse for museene, historien, og bidra til å spre kunnskap, fortsetter hun. – Kunnskap om historien vår er god ballast – inn i framtiden. Ikke for å ønske oss tilbake, men reflektere og plukke opp ting som kan være nyttig. Museene er en arena og møteplass, et sted for faglig påfyll og aktuell samfunnsdebatt, understreker Owren. – Jeg håper at vi kan bidra til at enda flere bruker museene som et sted for påfyll, treffe folk, og kjenne at man hører til. Et sted for gode møter, samtale over en kopp kaffe og felles interesser.

Hva vil vi med venneforeningen, og ikke minst, hva vil LM med oss? Hva kan vi bidra med for å «fremme» de seks museene vi skal være venner for? Hvilke forventninger har man til oss? En spennende diskusjon. Og her må vi ha en tett dialog med museet. – Vår intensjon er å engasjere lokalt, få enda flere til å bruke museene som en sosial møteplass, en arena for læring og faglig påfyll og et sted man kan bidra og føle seg nyttig. Lagarbeid er viktig, og Venneforeningen er et godt lag,

sier hun og nevner samtidig at første post på programmet er høstens vennetur. En fullsatt tur til Lom, med foredrag om utvandringen og besøk i stavkirken der, blant annet.

Sitte på trappa

Alt dette og mye mer snakket Bjørg Owren mer enn gjerne om. Sikkert er det at hun gleder seg til å ta ordentlig fatt på styreleder vervet i LMV. Like sikkert er det at hun gleder seg over nytt hus på Lillehammer med utsikt sørover Mjøsa, om enn ikke helt til Biri. – Men jeg aner Biristrand, smiler styrelederen, – og etter mange år i en leilighet i Oslo, du verden hvor godt det er å sitte på trappa, se på sin egen hage og drikke kaffe.

STYRET: Dette er styret i Lillehammer Museums Venneforening, fra venstre Trond Carlson, Anne Grete Skurdal, styreleder Bjørg Owren, Beata Pappne Kovacs, Hilchen Sundby, Tore Feiring, Eline Holbø Wendelbo og Audun Eckhoff, administrerende direktør Stiftelsen Lillehammer Museum.

For første gang

– Middelaldersommer på Lillehammer i 2026

Er du nysgjerrig på middelalderen og fasinert av livet i denne perioden? Gled deg til neste sommer, da kommer Lillehammer-museene med en skikkelig gavepakke, i flere deler. Mye er naturlig nok knyttet til Maihaugen. Bjerkebæk er også med, men det største enkeltprosjektet er utstillingen «En moderne middelalder», som kommer på Lillehammer kunstmuseum.

Tekst: Bjørg Owren

MANGFOLDIG PROGRAM:

Til sommeren kan publikum legge opp til en hel middelalderuke på Lillehammer. Konservatorene Cecilie Skeide og Kristin Brandtsegg Johansen har jobbet med temaet lenge og gleder seg til responsen fra publikum. (Foto: Bjørg Owren)

STUDERT: De to konservatorene har sittet i timevis på bibliotek og arkiver og studert Slott-Møllers skisser og notatbøker. (Foto: Kristin Brandtsegg Johansen)

AGNES SLOTT-MØLLER: Kong Valdemars bryllup med Dronning Dagmar (1932) eies av Ringsted kommune.

Cecilie Skeide, konservator ved Kunstmuseet, og Kristin Brandtsegg Johansen, konservator for dikterhjemmene Bjerkebæk og Aulestad, er ildsjelene bak satsingen. Vi treffer dem på Bjerkebæk en av de første dagene etter sommerferien. Det er nesten et år til publikum skal ønskes velkommen inn i middelalderprosjektet; de har jobbet med det lenge, og det er fortsatt mange brikker som skal på plass. De snakker entusiastisk om alt som skal skje, på Maihaugen, Bjerkebæk og Kunstmuseet – om innlån av bilder, forskningsarbeid og gode samarbeidspartnere i Danmark og England. De trekker tråder mellom fortid, nåtid og framtid og mellom ulike avdelinger i museet.

– Dette er svært! Og veldig spennende! Dere kan glede dere! sier de.

Første gang

De forteller at middelalderen aldri har vært tema på denne måten tidligere, verken på Kunstmuseet eller Maihaugen. Vi skjønner at det var ingen «sjefsavgjørelse» at det skulle bli det nå heller, men som så ofte ellers – veien til mens man går.

– Vi har holdt på med dette en stund. Og så oppdaget vi at kolleger i flere avdelinger ved museet jobbet med ideer og prosjekter som omhandlet middelalderen. Etter hvert har dette vokst sammen og fram til et stort og viktig prosjekt for hele museet. Det blir et mangfoldig program, så til sommeren kan folk legge opp til en hel middelalderuke på Lillehammer, sier de.

Skal skje mye hele sommeren

På Maihaugen planlegges nå «Jakten på Hekne-veven» i Impulser. Og Hjeltarstua, som er et av de første husene Anders Sandvig flyttet, skal innredes i middelalderstil slik Sandvig gjorde det i sin tid. På Øygarden blir det et stort formidlingsopplegg om alt som har med garn og veving å gjøre.

– Og så har vi det nyrestaurerte Dagsgardloftet. En perle av et bygg fra middelalderen. Det har vist seg å være et av de eldste stående byggene her i landet, datert til 1256. Håndverkerne på bygningsvern har jobbet med arven fra middelalderen i flere år, og har gjort en formidabel jobb med restaureringen av loftet, roser de.

Bjørnstadtunet er også sentralt i denne fortellingen. Nå kommer vi til utstillingen i Kunstmuseet, en dansk kunstner – Agnes Slott-Møller – besøkte gården på jakt etter middelalderen i 1901. Da sto den fortsatt i Ottadalen, og hennes bilder skal vises på Lillehammer.

Men hvem var Agnes Slott-Møller?

Middelalderen var i Gudbrandsdalen

– Historien om utstillingen «En moderne middelalder» starter egentlig i 1901, forteller Cecilie. Da har den danske kunstneren Agnes Slott-Møller en utstilling i Kristiania.

– Og den utstillingen besøker Sigrid Undset, hun er bare 18 år. Det blir et veldig viktig møte. Her opplever hun å møte en som baler med mye av de samme tankene

EDWARD BURNE-JONES er blant prerafaelittene som vil bli vist i utstillingen. Her "The Dream of Sir Lancelot" (1896). Tilhører Southampton City Art Gallery.

WILLIAM MORRIS kjent fra Arts & Craft-bevegelsen var også blant prerafaelittene. *The Pilgrim and the Heart of the Rose* (1874–76) er signert William Morris og Edward Burne-Jones. Tilhører William Morris Gallery.

som hun selv, smetter Kristin inn. Hun forteller også at de to med årene blir svært nære venner.

– Senere på sommeren drar Agnes på studiereise oppover i Gudbrandsdalen, på let etter middelalderen. Hun var på let etter noe – folk, sæd og skikk og ting og tang. Hun er på forskningsreise, sier Cecilie

– Nå kommer vi til spørsmålet ditt om hva det er med middelalderen, Lillehammer og Gudbrandsdalen, sier Kristin – For hele forestillingen om middelalderen fantes fremdeles her oppe i nord, spesielt oppover i Gudbrandsdalen. Der fantes arven i de gamle lafteknutene, sagn og folkeviser.

Kunstneren kommer tilbake til Gudbrandsdalen og Lillehammer mange ganger, da med ektemannen Harald Slott-Møller. Han er også kunstner og opptatt av middelalderen. I 1913 besøker de Maihaugen, da er Bjørnstadtunet flyttet dit. På senere reiser kommer de også til Bjerkebæk og Sigrid Undset, med årene hadde de blitt nære venner. (Sigrid Undset flytter til Lillehammer i 1919).

Ambisiøst prosjekt

Denne sommerdagen sitter vi ute på Bjerkebæk, nyter en formiddagskaffe og ser utover anlegget som Sigrid Undset skapte, sterkt inspirert av middelalder og gammel byggeskikk i Gudbrandsdalen. Her satt hun og skrev fram middelalderhistoriene om Kristin Lavransdatter og Olav Audunssøn.

Med to entusiastiske og kunnskapsrike samtalepartnere fyker navn, årstall, steder og betydningsfulle hendelser på kryss og tvers. Det gjelder for skribenten å følge med.

Agnes Slott-Møller fant mye. De to konservatorene har vært i København flere turer, og sittet i timevis på bibliotek og arkiver og studert Slott-Møllers skisser og notatbøker. Gjennom dypdykk i materialet kunstneren etterlater seg, har de funnet tidligere ukjent materiale. Dette skal vi bli kjent med gjennom utstillingen.

– Det blir også en kjempeambisiøs forskningskatalog, en stor bok med bidrag fra England, Danmark og Norge, forteller Kristin.

Er i forkant

Kunstnerskapet til Agnes og Harald Slott-Møller har vært litt glemt, men fått et oppsving de siste årene. Cecilie opplever nå at mange museer vil lage utstilling med bildene til Agnes Slott-Møller.

– Lillehammer er helt i forkant, sier hun.

Cecilie forteller at hun oppdaget kunstnerparet da hun jobbet med Anna Ancher-utstillingen for noen år siden. De var blant Skagen-malerne og var egentlig modernister, men plutselig skjærer de av og tar en helt annen retning. De er svært samfunns- og historie-engasjert, og i stedet for å dra på studiereise til Frankrike drar de til Italia.

PRERAFaelITTENE: en gruppe britiske malere og lyrikere som sluttet seg sammen i 1848 og hevdet at Rafaels arbeider representerte kunstens degenerasjon, derfor var de «før-rafaelitter». I malerkunsten ville de bryte med de rådende kunsthøvdningene, slik de ble undervist i ved det engelske kunstakademiet, The Royal Academy. Prerafaelittenes idealer var: klarhet i den uttrykte idé, studier direkte av naturen og størst mulig realisme i fremstillingen (Kilde: Store Norske leksikon)

HVA SKJER?

- Jakten på Hekneveven i Impulser på Maihaugen, åpner i mars 2026
- En moderne middelalder på Kunstmuseet, åpner 10. mai 2026.
- Hjeltarstua innredes slik Anders Sandvig gjorde, åpner juni 2026
- Veving og farging av garn mm. i Øygarden hele sommersesongen.

– Her oppdager de kunsten fra den tidlige renessansen, og opplever at det er som å komme hjem. Så oppdager de den engelske bevegelsen pre-rafaelittene. De hoppet av modernismens tog på en perrong der de fant noen helt annerledes enn det de har jobbet med før. Dette er dem! De finner er formspråk som gir mulighet til å formidle middelalderballader og historier. Dette var veldig reaksjonært. Husk dette er i en tid da «alle» skal bli impresjonister, sier Cecilie.

De var opptatt av framtiden

– De følte seg veldig alene, akkurat det samme gjorde Sigrid Undset, kommenterer Kristin. Undset ble sett på som reaksjonær og konservativ katolikk, trukket mot middelalderen. Men hun var også moderne, og var veldig fasinert av William Morris og Art & Craft-bevegelsen, som hun hadde blitt kjent med i London. Hun opplevde hvordan de søkte tilbake til skjønnheten i gammelt håndverk, estetikken og de gamle fortellingene som motreaksjon på den moderne verden og det stygge masseproduserte, fabrikkene og forurensingen, sier Kristin.

Men selv om de er opptatt av middelalderen, er verken Agnes og Harald Slott-Møller eller Sigrid Undset tradisjonister som bare henger oppe i Gudbrandsdalen.

– Det er ikke middelalderen slik den var, men slik de fant den, og slik de satte den opp som en reaksjon mot modernismen og moderniteten vi vil vise, sier konservatorene.

– Alle tre lette i fortiden og fant noe bra de tok med inn i sin tid og sin kunst. Vi håper utstillingen kan bidra til at vi i vår tid kan søke bakover og finne noe vi kan bruke i dag, i våre liv, sier de.

Har dette noe å tilføre oss i dag?

– Dette med medievalisme eller middelalderisme, er veldig i tiden, sier Kristin. Du ser det særlig i spillverdenen, tv-serier og filmer. Disse fiktive universene du går inn i. Skaperne av disse har ikke søkt til rokokkoen for inspirasjon, sier Kristin.

At middelalderen inspirerer mange i dag forklarer Kristin og Cecilie slik: – Dette handler om historiefortelling, og vi trenger de store fortellingene nå. Noe som binder oss sammen. Middelalderens fortellinger var

PÅ VEGGEN: Sigrid Undset hadde et bilde laget av Agnes Slott-Møller hengende over skrivebordet som ga henne mye inspirasjon da hun skrev *Kristin Lavransdatter*. (Foto: Bjørg Owren)

FRA LILLEHAMMER TIL DANSK SLOTT; Frederiksborg slott i Hillerød har vært en god samarbeidspartner, og utstillingen skal dit etter at den vært vist på Lillehammer. Lillehammer og Frederiksborg har det til felles at de har et historisk bakteppe som stemmer, sier Cecilie Skeide.

store og dramatiske. Det handler om kjærlighet og hat, liv og død. De hakket hverandre til plukkfisk, som Sigrid Undset sa. Men verden gikk videre.

Kanskje det er en slags trøst i dag? undrer vi.

– Vi kan også undres om det har gått i riktig retning. Både Undset og Slott-Møller fryktet individualismen de så vokse fram, og at dyrkingen av den ville føre oss galt av sted. Det er over hundre år siden de opponerte mot dette. Og hvor står vi i dag? Hva har den individuelle friheten og det vi kaller fremskritt gitt? Nå er vi kanskje i et hjørne hvor vi har behov for å vurdere litt årlig, finne ut hva dette er for noe og gripe tilbake etter noe, filosoferer de.

Konservatorene kommenterer dagens retrotrend; gjenbruk, kjøpe kvalitet, reparere..

– Dette er vår tid, sier de. Vi kan også finne noe fra tiden før som vi trenger i dag. Det er ikke tvil om at det er aktuelt i dag.

– Middelalderen finnes på Maihaugen og i dalen. Det er et aspekt som gir en fin kontekst og som gjør at det er veldig riktig at vi gjør dette i Lillehammer og i Lillehammer museum. Både tid og sted er riktig, avrunder konservatorene Cecilie Skeide og Kristin Brandtsegg Johansen, og gleder seg til responsen fra publikum.

Det blir mer middelalder i neste nummer av Museumsglimt, blant annet om Jakten på Hekneveven og interiøret i Hjeltarstua.

LEK MED BUMPEBALLENE ved Valbjørsetra, her var det action med mange glade og fornøyde unger.

7 ÅR GAMLE ELLA ERDAL LØNDAL var en av mange unger som snekret sin egen krakk. Godt å få litt hjelp av bestefar Arild Løndal.

LILLEHAMMER AKEKLUBB var en av mange lag og foreninger som profilerte seg denne dagen. Her er det tre år gamle Matias Nyløkken som fikk prøve akekjelken.

VED MØTEPLASSEN var det lagt til rette for at barna kunne leke med såpebobler. Ikke rart det var stor aktivitet der, se hvor fine de ble.

VED VALBJØRSETRA var det kasseklattring med Lillehammer klatreklubb. 12 år gamle Troy Risvik fra Gjøvik klatret helt til topps på 18 kasser – imponerende!

Barnas sommerdag

Tekst og foto Jørgen Skaug

VANN ER GØY. 4 år gamle Amalie Byløyken sprutet vann med en vannkanon ved Nuggla, assistert av Henrik Ekrem Sæter i Sivilforsvaret.

Barnas sommerdag ble i år arrangert på Maihaugen 24. august. Denne aktivitetsdagen ble startet av venneforeningen til museet på 1970-tallet, og det er Maihaugen sammen med venneforeningen som fortsatt arrangerer denne dagen. – Vi hadde hele 2950 besøkende denne dagen, noe vi er svært godt fornøyd med. Dette var nok en vellykket dag med mange glade og fornøyde barn, sier Rune Prøven, arrangementsansvarlig på Maihaugen.

Etterlysning!

Har du et gammelt stoff med uglemønster?

Dette skulle egentlig bli en artikkel om de ukjente damene som laget tekstilene som ble brukt på møblene fra Th. Lunde på begynnelsen av 1900-tallet. De skulle løftes fram fra glemselen. Nå blir det i stedet en etterlysning: Har du et gammelt stoff med påtrykket mønster av en ugle eller blader og bær? Ta kontakt snarest. Kan hende du sitter på en liten skatt!

Tekst: Bjørg Owren

Det er i hvert fall en skatt for Maihaugen og konservator Else Braut. Hun har tekstiler som sitt spesialfelt, og står bak etterlysningen. Hun har aldri sett stoffet, har heller ikke sett bilder av det. Men hun viser oss to trykkblokker som er brukt til å trykke mønsteret, og kan vise til flere avisartikler som omtaler tekstilene. De ble laget – på Lillehammer – for rundt hundre år siden.

Fra Skars farger og vevstue

På begynnelsen av 1900-tallet var det stor tekstilproduksjon her i landet, industri og håndverk, med mange kvinner sysselsatt – i alle deler av produksjonen. Else forteller at tekstilindustrien var et av de første områdene der kvinner kunne ta høyere utdanning, også som designere. Noen av dem kjenner vi, men det gjenstår fortsatt mye arbeid for å løfte dem fram.

En av disse kvinnene er Karoline Skar. Sammen med mannen Ole startet hun farger og veveri i Lillehammer rundt 1870. Hun ble tidlig enke og drev virksomheten videre til sønnen etter hvert tok over. Trykkblokkene kommer fra Skars veveri. Om det er Karoline som står bak designet, vet vi ikke. Men hun var en driftig kvinne, så utenkelig er det ikke. Blant annet dro hun til Hebridene og lærte en spesiell vevteknikk, som hun lærte videre til sine veversker.

– De trykkblokkene er en liten gåte, sier Else. De ligger i en glassmonter i 1915-huset på Maihaugen, for den som vil se nærmere på dem. Hun skulle svært gjerne sett et stoff med mønsteret. Hun har funnet det omtalt i aviser. Her fortelles det at man slo med en hammer på blokkene og slik fikk en fin effekt.

Ønsker ta bilde

– Tenk om noen har et stoff med ugler på, sier hun. Ikke nødvendigvis for å gi det til museet, men slik at vi kunne få tatt bilder, sier konservatoren.

Hun viser oss rundt i huset, som også kalles Aasvillaen. Det ble bygget av Hans J. Aas i 1915, og flyttet til Maihaugen fra Anders Sandvigsgate i 2014. Da huset skulle innredes, valgte de å presentere perioden 1910–1920, ikke gjen-skape hjemmet til en konkret familie.

SKARS FARVERI: Eneste synlige tegn etter Skars farveri i dag, er skiltet som Mesna Rotary har gitt byen. Dagens adresse er Storgata 75. (Foto: Bjørg Owren)

KAROLINE SKAR f. Korsødegaard (1850–1935) var veverke, bedriftseier og lokalpolitiker i Lillehammer. Hun gjorde også en stor innsats for husflidsbevegelsen, og var den ene av to kvinner som kom inn i bystyret i Lillehammer ved kommunevalget 1901. Den andre var Marith Tande. De var blant de 100 første kvinnene som ble innvalgt i et kommunestyre etter at kvinner fikk avgrenset stemmerett det året. (Foto: Bjørg Owren)

KONSERVATOR ELSE BRAUT har innredet 1915-huset på Maihaugen med tidsriktige tekstiler. Nå etterlyser hun brikker, løper eller noe annet som er trykket hos Skars veveri på begynnelsen av 1900- tallet. (Foto: Bjørg Owren)

– Vi vet ikke hvordan det var innredet den gangen, men Aas var handelsfullmektig hos Th. Lunde i 50 år, så vi tenkte det var rimelig at familien hadde møbler derfra. Slik har villaen blitt et visningssted for Lundemøbler.

Hun står for innredningen sammen med tidligere kollega Kåre Hosar. Stuene er lune og hyggelige. Atmosfæren er skapt med bruk av tidsriktige tekstiler. Møblene fra Th. Lunde er designet av kjente kunstnere, men hvem som har designet tekstilene – tepper, puter, gardiner og duker – er ikke like godt dokumentert.

– Tekstiler var mer forgjengelig og ble ikke registrert på samme måte som møbler, forklarer Else. En del av produktene er imidlertid identifisert, blant annet via varekataloger som Lunde utga fra 1911 og framover. Men det finnes ingen opplysninger om tekstiler med trykket uglemotiv her.

Karoline Skar

Skars veveri lå ved Mesnaelva, i Storgaten vis a vis Hotel Victoria, og var kjent blant annet for bruk av fine farger. Da Th. Lundes møbler ble stilt ut i Kunstnerforbundet i Oslo i 1913 og bedriften fikk positiv omtale i pressen, får tekstiler fra «fru Skard» skribenten til å ta fram superlativene «...vakre mønstre og farger». «Noe av det vakreste jeg hadde sett på lenge». Karen Grude Koht var en kjenner av faget og hadde gitt ut «Gjer heimen din fager», en fri oversettelse av svenske Ellen Keys «Skjönhet for alla» i 1904. Hun mente ellers at landet var inne i en forfallsperiode for stuearkitektur og møbelkunst (preget av klunkestilen), men utstillingen til Th. Lunde fikk henne til å tro på bedre tider.

ETTERLYST: Har du en gammel duk eller brikke med mønster som kan være trykket med disse blokkene? Bilde vi tok av trykkblokkene i glassmonteren, ble ikke bra, men i Maihaugens fotoarkiv fant vi bilde av tre trykkblokker brukt av Karoline Skar, til og med en hane. De ble gitt til museet av Andreas Skar i 1947. Tydelige rester etter trykkfarger kan gi et hint om hvordan trykket ser ut. (Foto: Maihaugen)

Veveriet er historie, men Karoline Skar skal huskes

I dag er det bare et blått skilt, satt opp av Rotary på en husvegg ved Mesnaelva, som minner om historien. «Farver Ole Skar startet farger her på 1870 tallet», står det. Samt at sønnen Anders overtok, og hadde byens første bil. Karoline Skar, derimot, er ikke nevnt med en bokstav.

– Hun burde absolutt vært nevnt, sier Else Braut. Men dette er typisk for historien om tekstilindustrien. Kvinnene var med i alle deler av produksjonen, både design og veving, men når historien skrives er de gitt liten plass. Tekstilproduksjon og mønstertegning åpnet veien for mange kvinner inn i yrkeslivet, men det gjenstår fortsatt et stort arbeid med å løfte dem fram, sier hun.

Har du noe?

I 1915-huset er Karoline Skar løftet fram. I spisestuen henger hun i forgyldt ramme. De færreste som besøker huset kjenner historien om henne, de ser kanskje et maleri av en bestemor i en hyggelig møblert stue. Men hun var mer enn det, og verdt å huske som en dame som har gjort en forskjell i Lillehammer.

Nå spør det, om noen av Museumsglimts lesere har tekstiler fra Skars veveri i sine gjemmer.

LES MER:

BAK GARDINENE Høsten 2024 publiserte Else Braut, sammen med Tone Rasch artikkelen «Bak gardinene. Kvinnelige mønstertegnere hos Th. Lunde og Hjula Veveri 1910-1938» <https://www.scup.com/doi/10.18261/mus.10.1-2.3>

Filmturisme på Maihaugen?

En del filmer har delvis blitt spilt inn på Maihaugen, – både store og små produksjoner, sier arrangementsansvarlig Rune Prøven. Han har vært på museet siden 2005 og kjenner godt til innspillingene etter årtusenskiftet. Samtidig vet han at det også på siste halvdel av 1900-tallet ble laget en del filmer med Maihaugen som kulisser.

Tekst: Tore Feiring

Vi kan nevne *Kon Tiki* i 2012, *Løvekvinnen* i 2016, *Birkebeinerne* ble spilt inn i 2016, *Tre Nøtter til Askepott* i 2021 og *Jul i Skomakergata* så sent som i 2023. – Ganske store filmer og produksjoner alle sammen, sier Prøven og forteller at det var mye styr og en del ombygging da *Løvekvinnen* og *Birkebeinerne* ble filmet samtidig. Noen av filmene er spilt inn i Byavdelingen, noen på Bjørnstad, stort sett er mye av området vårt brukt som kulisser, fortsetter Prøven. – Filmfolk, skuespillere og statister spiste lunsj i Kirkestua, minnes han, – det var mye logistikk som skulle på plass, mye å passe på for oss som er satt til å forvalte alt det gamle og historiske.

I forbindelse med innspillingen av *Skomakergata* i 2023, hvor Byavdelingen ble kulisser, bygde man om apoteket til blomsterbutikk. Prøven hopper litt fram og tilbake mellom filmene, vi lar ham gjøre det. – Falkenbergbutikken ble bygd om, mange andre bygg også som ble til sykestue, politistasjon og postkontor blant annet.

– For produsentene er det svært stas å komme hit til oss på Maihaugen, vi har vaktmestertjenester, strøm, garderobes og god logistikk med kort vei til tog, buss og annen transport, lett tilgjengelige områder og mange fasiliteter som kan brukes innenfor et forholdsvis lite og oversiktlig område, sier Prøven og hevder bestemt at alt dette er en produsents drøm, som alltid er på leting etter kostnads-effektive innspillingssteder. – Seteranleggene var hovedkulisser under *Askepott*innspillingene, sier Prøven og skifter entusiastisk mellom temaene, – også Bjørnstad ble en del brukt som innspillingssted. På Maihaugens nettside ligger det en video av det hele, den har over 400 000 visninger, skryter han, – uten at vi har noe for å promotere den. Vi merker at både *Askepott* og *Skomakergata*filmene har fått en del oppmerksomhet, også vi har en viss grad av filmturisme, smiler han, – uten at vi skal si at det er betydelig. Samtidig minnes han at det også er spilt inn en tysk julefilm på museet, uten at han husker år eller tittel. Men vi lurar på om han mener TV-filmen *Weinachten im Schnee*, *Hvit Jul*, som gikk på den tyske TV-kanalen ZDF og ble spilt inn i februar 2019. I hvert fall ble den spilt inn i Lillehammer-området.

INNSPILT 2016: *Løvekvinnen*

INNSPILT 2016: *Birkebeinerne*

FILMPRODUKSJONER: Museumsglimt har snakket med arrangementsansvarlig Rune Prøven på Maihaugen om filmproduksjoner på museet. Her står han med plakaten til den Oscarnominerte storfilmen Kon Tiki.

ETTERLYSNING!

Museumsglimt ønsker gjerne å vite mer om filmproduksjoner på Maihaugen før årtusenskiftet. Hvis noen vet noe om det, kontakt oss gjerne på epost: feiringtore@gmail.com. Kanskje en sak for julenummeret vårt?

– Den tiden hvor vi nærmest gratis stilte Maihaugen til disposisjon for filming er over, sier Prøven, – vi står ikke og bukker og takker for markedsføringsverdien lenger. Vi tar oss betalt for den jobben vi gjør og hva dette medfører av ekstra slitasje og jobb på både ansatte og anleggene. Selvsagt er det moro, men det er hele tiden en avveining av hva vi har tid til og hvilke anlegg som ønskes brukt. Vi har jo sagt nei til noen henvendelser også. Det er mye sårbare miljøer her og en krevende øvelse å finne ut hva som passer og ikke, Prøven er bestemt på at Maihaugen har blitt mer restriktive rundt dette med filmproduksjoner. – Likevel har vi nettopp hatt den norske filmkommissjonen på besøk, de var særdeles begeistret over hva de så, selv om de har visst om oss lenge, vi har et godt rykte innad i filmmiljøene, påstår han.

Vi nevnte den tyske TV-filmen Weinachten im Schnee, det er like ofte TV-filmer og serier som de siste årene blir tiltrukket av Maihaugen, området og husene. – Atlantic Crossing ble spilt inn på fire forskjellige steder, minnes Prøven, – hvor Kirkestua ble brukt, både til interiør- og eksteriørscener. Serien Gyldne Tider som gikk på TV fram til 2016 ble en del brukt, både 70- og 80-talls-husene. Den kommende serien på NRK om Harald og Sonja ble naturligvis spilt inn i dronning Sonjas hjem her på Maihaugen. – Ikke mange scener, men de hentet i hvert fall en del elementer fra interiøret. Dronninghuset ble brukt som skisse, kan du si. Filmskolen er også her en del og filmer, legger Prøven til.

Vi har ingen planlagte innspillinger i nærmeste framtid, sier han videre, – vi har hatt en henvendelse angående innspilling av en film basert på en lokal forfatters bok, men det er ikke noe konkrete planer der enda, sier Prøven hemmelighetsfull og legger til at det er mange henvendelser generelt. Og når vi snakker om filmer basert på bøker, rundt 1959 ble det laget en tysk film basert på Trygve Gulbrandsens bok «Og Bakom Synger Skogene». Vi vet at noe av filmen ble spilt inn rundt Hunderfossen og rundt Ålesund. Det sies også at Maihaugen var et innspillingssted uten at Museumsglimt har fått det bekreftet. Heller ikke Rune Prøven tør å mene noe om det. – Jeg begynte å jobbe her i 2005, sier han, – og i vårt system finner jeg ingenting om filminnspillinger før den tid.

– Å respektere hverandre er alfa og omega, sier Rune Prøven avslutningsvis, – vi har våre krav og ønsker, filmfolkene har sine. Det er mye penger i spill, vi må hele tiden vekte dette mot filmfolkenes kommersielle hensyn og våre bevaringsmessige hensyn, sier han. – Det gjelder å finne den rette balansen. Det er likevel veldig artig for oss å være med på disse filmproduksjonene, det er virkelig krydder i hverdagen, det synes vi alle. Så er det jo også en viss reklameverdi i det, selv om filmturismen hit ikke er stor enda, smiler Prøven.

INNSPILT 2021:
Tre Nøtter til Askepott

INNSPILT 2023:
Jul i Skomakergata

FORNØYDE NABOER: Heidi Traaseth og Anita Tofthagen venter på at kaféen skal åpne, og liker godt at de slipper gå ned til byen.

SPENNENDE MENY: Et glass med chiapudding var nytt og spennende, og så veldig fristende ut. Det smakte! Og det mettet!

Frøken Mandag på Bjerkebak

– Populær museums- og nabolagskafé

Sist Museumsglimt rapporterte fra kaféen på Bjerkebak var sommeren 2023, da var det selvbetjening der. Kaféen var ubetjent i to år, men nå i juli ble skiltet om stengt kafé erstattet av hyggelig betjening som spør oss blidt hva vi har lyst på.

Tekst og foto: Bjørg Owren

Sommeren for to år siden sto det det kanner med kaffe, te vann og kjeks på disken, samt gluten- og laktosefritt for dem som ønsket det. Kaffen var gratis, og bokpraten i museumsbutikken var hyggelig som alltid. Men vi savnet å kunne sitte ned med litt å spise, og reflektere over livet og opplevelsen på museet. Vi raljerte en smule over at det hang et sitat av Sigrid Undset i den mattomme kaféen som sa at «Mat er gudslån, vin er Guds velsignelse». Vi antok at Fru Undset hadde budt sine gjester noe som ville frydet både gane og strupe.

Liten kafé med store verdier

I sommer ville hun vært fornøyd. Frøken Mandag på Bjerkebak heter kaféen og åpnet 1. juli. Et lite skilt utenfor forteller at kaféen åpner klokken 12.00. Vi er tidlig ute, og det er også to venninner som sitter i sola og ven-

ter. De er fra nabolaget og synes det er veldig kjekt med kafé på Bjerkebak igjen. – Det er så hyggelig her. Og så slipper vi gå ned til byen, smiler de.

Frøken Mandag på Bjerkebak presenterer seg som en liten kafé med store verdier. Bak driften står Kristina Leine Ytterdal. Hun og ektemannen er gründerne bak kafékonseptet, der de kombinerer balansert livsstil og sunn mat. De startet opp på Gjøvik for et par år siden, og var i gang med å pusse opp lokaler i Storgata for å starte Frøken Mandag også her i byen, da de ble kontaktet av Lillehammer museum.

– Ja, da gikk det fort i svingene, forteller Kristina og fortsetter: Tove Strand, som er ansvarlig for butikkene i Lillehammer-museene, dukket opp da vi var som mest frustrert over sen saksbehandling i kommunen og usikre på når vi kunne få åpnet. Det var rett og slett en gave-

LIVSSTIL: Vi måtte innom i Storgata for å treffe Kristina Leine Ytterdal. Travel, men likevel med ro nok til en hyggelig prat. Det er også litt av varemerket hennes; å gi folk gode opplevelser, ikke bare en rask kopp kaffe i farten.

pakke! Hun var så entusiastisk, vi skravlet i munnen på hverandre. Det raste på. Vi vil ha dere! sa hun. Jeg svarte, ok, jeg kommer på mandag. Da var det gitt, så ble det Frøken Mandag på Bjerkebæk.

Skaper atmosfære sammen

Gjestene har latt seg begeistre, og juli ble en veldig bra måned tross varmen. Bjerkebæk er et godt sted å være på slike dager, både inne og ute i hagen.

Gründer Kristina legger vekt på at Frøken Mandag på Bjerkebæk skal være et sted for ro og smak, midt i historiske omgivelser. Hun ønsker å skape matopplevelser som åpner sansene – og viderefører stemningen som oppleves i museet.

– Jeg føler at museets ansatte og vi er en helhet, som sammen tar imot gjestene. Dette var viktig for oss da vi

startet samarbeidet, forteller hun. Kristina har ikke fått vært der så mye selv, men skryter av medarbeiderne sine og er stolt av jentene som har jobbet der i sommer. Det å finne ansatte som hører til og tar ansvar og føler eierskap, er viktig på et sånt sted, sier den energiske gründeren. Hun forteller at de har veket litt fra noen av verdiene i Frøken Mandag-konseptet på Bjerkebæk, og har litt andre varer enn på kaféen i byen. Men kjærligheten til mat og menneske ligger fast.

– Gjestene er folk med god tid. De er nysgjerrig på råkaker og andre rare ting vi har dratt med. Men favoritten i sommer har vært surdeigsbrød med brie og solbær-syltetøy. Sommersalaten og Siris hjemmebakte fyrstekake og kanelsnurrer har også blitt veldig populære. Dette er et fint sted for lunsj, sier hun.

HÅPER DET SMAKER!: Mina Haslum Espeseth var dagens Frøken Mandag på Bjerkebæk, blid og vennlig tok hun seg tid til å servere oss ved bordet. Det ble kø ved kassen, da vi ba om bilde. Likevel var en god stemning.

SER GODT UT: Vi triller ikke terninger, men museumsvenn Ellen Thorstad, som var med som smaksdommer også i 2023, mente at turen var vel verdt besøket.

Frøken Mandag på Bjerkebæk er også bydelskafé.

Ved oppstarten hadde museet et ønske om at kaféen også skulle fungere som bydelskafé. Kristina er usikker på i hvilken grad de har lyktes med det, men her trår omviser Anne Bostad hjelpende til. Hun er omviser på Bjerkebæk og ønsker velkommen og «klikker» oss inn. For her registreres både kafégjester og museumsbesøkende.

– Ja, så absolutt, svarer hun når vi lurte på om folk fra nabolaget bruker kaféen. Myten om at lillehamringer ikke besøker Bjerkebæk er feil, sier hun. De har oppdaget tilbudet, og at de ikke trenger løse billett til museet for å gå på kaféen.

Sees neste sommer?

Når denne utgaven av Museumsglimt leses, er sesongen over. Men Frøken Mandag på Bjerkebæk håper på et neste år. – Da vil vi være med fra starten av sesongen, og få med oss både Sigrid Undsets bursdag 20. mai og Litteraturfestivalen. Vi må også få inn en baristamaskin. Skal vi være bydelskafé må vi kunne servere en macchiato til folk som stikker innom på sin vei, smiler Kristina Leine Ytterdal. Praten med den travle gründeren tok vi på kaféen en mandag morgen i Storgata 95. Der frister de med god kaffe, råkakker, chiapudding og mye mer – hver dag hele året. Vi testet menyen – pudgingen metter for en hel dag og kakene er som konfekt!

VELKOMMEN: Skal dere på kafé eller være med på omvisning? spør omviser Anne Bostad. Hun teller alle, og vi føler oss veldig velkommen, selv om vi denne gangen «bare» skulle på kafé.

TEGNING AV KIRKA
I GARMO FRA 1865,
før den ble revet og
materialene spredd.
Foto ukjent.

Garmokirka – Maihaugens fremste attraksjon

Garmokirka er i dag Maihaugens fremste attraksjon og klart det mest fotograferte motivet. Trolig var det Trond Eklestuen som fikk ideen om å gjenreise denne kirka på Maihaugen. Historien forteller oss at uten Trond Eklestuens interesse, engasjement og pågangsmot hadde det ikke vært noen Garmokirke på Maihaugen i dag.

Tekst Jørgen Skaug

Garmo stavkirke

Garmo stavkirke på Maihaugen var opprinnelig en sognekirke fra Garmo i Lom, bygd ved bredden av Vågåvatnet på 1200-tallet. Denne kirka ble ombygd flere ganger, særlig i 1690 da kirken fikk sitt høye tårn, og i 1730 da kirka fikk sin nåværende form som en korskirke ved at tverrskipet ble bygd i lafteteknikk.

Mot slutten av 1870-årene ble kirka for liten og var ellers i dårlig forfatning. Det ble da bestemt å bygge ny soknekirke i Garmo, som ble innviet i 1879 med 200 sitteplasser. Den gamle kirka ble da revet ned i 1880. Bygningsmaterialene og inventaret ble solgt på auksjon 12. juni 1880 og spredd rundt stykkevis og delt. Trond Eklestuen, en lokal antikvitetshandler, var til stede på auksjon og kjøpte det han hadde råd til. Han merket seg også hvem som kjøpte de andre delene av kirka, og han benyttet tiden godt de kommende årene til å kjøpe opp og samle mest mulig av kirkedelene.

Eklestuen solgte flere av gjenstandene fra kirka til Norsk Folkemuseum, bl.a. to drakehoder, men med forbehold om at de skulle tilbake til kirka dersom den ble

satt opp igjen. Den store drømmen til Trond var at kirka skulle bygges opp igjen på Maihaugen.

I 1908 hadde Trond Eklestuen samlet inn så mye materiale fra Garmokirka at han så en slik mulighet. Han sa seg villig til å selge til Anders Sandvig det han hadde. Sammen fortsatte Sandvig og Eklestuen innsamling av bitene fra kirka, bl.a. gjennom annonse i avisene og ved direkte kontakt med kjøperne navngitt i auksjonsprotokollen. Mye var nok brukt om igjen i andre bygninger, men mye kunne samles, og det dannet grunnlaget for en gjenreising og rekonstruksjon av kirka på Maihaugen, slik den står godt synlig på knausen ved Nordre tjern.

Av inventaret hadde man bare døpefonten og et maleri fra Garmo. Altertavlen er fra 1695 og kommer fra Lillehammer gamle kirke. Den ble kjøpt av Sandvig etter kirka ble revet i 1881. Det sies å være den første gjenstanden han kjøpte til samlingen sin. Kors skillet og prekestolen kommer fra Hustad kirke i Romsdal, og kirkebenkene kommer fra Vestre Gausdal.

Kirka ble gjeninnviet 30. juli 1921, ved 900-årsjubileet

ALTERTAVLEN ER FRA 1695 og stammer fra gamle Lillehammer kirke. Den ble kjøpt av Sandvig etter at den ble revet i 1881, og sies å være den første gjenstanden han kjøpte til samlingen sin. Før den ble plassert i Garmokirka, stod den på Sandvigs eiendom i Jernbanegata. Prekestolen er fra rundt 1738 og kommer opprinnelig fra Hustad gamle kirke i Romsdal, hjembygda til Anders Sandvig. Sammen med bl.a. korbuen var den en gave til Maihaugen fra Nordiska Museet i Stockholm i 1937. Foto Camilla Damgård/Maihaugen.

for Olav den Helliges kristningsferd i Gudbrandsdalen. Den er viet til kirkelig bruk i Den norske kirke, og styres i kirkelig sammenheng av sognepresten i Lillehammer.

Hvem var nå denne Trond Eklestuen?

Han var født på husmannsplassen Eklestugu i Garmo i 1837 i enkle kår. Han ble døpt i den kirka som han senere samlet sammen stykkevis og delt, som i 1921 var gjenreist på Maihaugen. I kirkeboka skrev presten Trond inn som «uekte» med tykk strek under. Når mor i tillegg hadde tre barn til uten å være gift, og far hadde åtte barn med fem ulike kvinner uten å være gift med noen av dem, vet vi nok at han ikke hadde den beste starten i livet.

I ungdommen reiste Trond rundt på jord- og steinarbeid flere steder i landet, og var med på rydding av grensa mot Sverige. Han var en ivrig jeger og kjent som en hardhaus i fjellet, der han gjennom livet skaut rundt 100 rein og en bjørn.

Men det var samler Trond ville bli, og det ble han også – en av de største landet vårt har hatt. Det var interessen for de gamle antikviteter som opptok ham – deres verdi og få dem henbrakt til steder der folk verdsatte dem så høyt som de skulle gjøre. Det begynte i det små. Han fartet rundt i norddalen, kjøpte opp gjenstander og dro inn til hovedstaden Kristiania, der han solgte dem til museer og private samlere. Han fikk tilnavnet «Skrap-Trond» av de som følte seg bedre enn ham, et kallenavn han hadde gjennom hele livet.

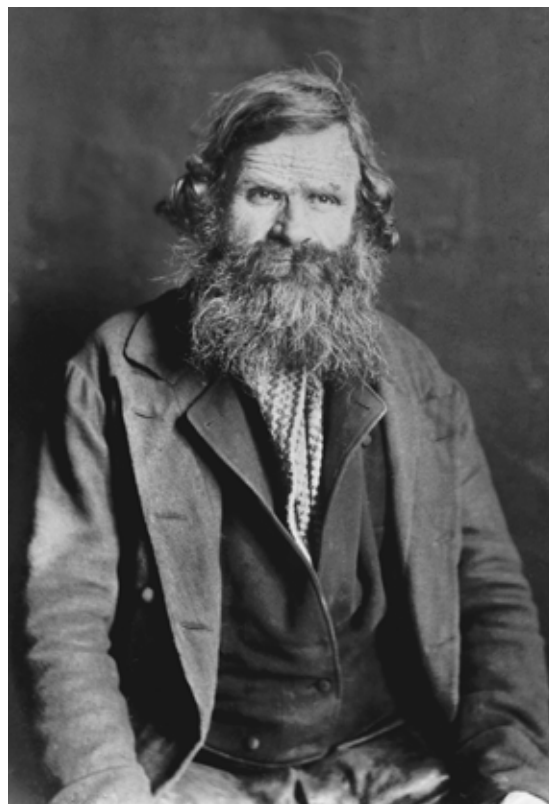
I 1886 observerte Anders Sandvig for første gang Trond Eklestuen bærende på antikviteter gjennom Lillehammer. Hendelsen var skjellsettende for Sandvigs egen samlervirksomhet, og de innledet etter hvert et langt samarbeid og vennskap. Trond Eklestuen døde i 1917, og fikk beklageligvis ikke oppleve at Garmokirka ble gjenreist på Maihaugen.

Anders Sandvig holdt minnetale over Trond Eklestuen da kirken ble innviet på Maihaugen 30. juli 1921. Da sa han bl.a. at Trond var en nærmest fattig mann, men til

tross for det var han en enestående samler som både Maihaugen og de fleste norske museer står i takknemlighetsgjeld til. Han solgte ikke for vinnings skyld, det var med sårt hjerte han skilte seg med sine ting.

Bruk av kirka i dag

Gjennom hele sommeren er det omvisning for tusenvis av besøkende. Garmokirka blir ofte benyttet til kirkelige

TROND EKLESTUEN var en røslig kar med mye skjegg og hår. Foto Ukjent/Maihaugen.

GARMO STAVKIRKE på Maihaugen er godt synlig fra flere kanter på knausen ved Nordre tjern i juli 2025. Foto Jørgen Skaug.

PATER MATHIAS BRUNO LEDUM PÅ PREKESTOLEN i Garmokirken Olsokkvelden, der han holdt en flott tale på ekte døladialekt. Foto Jørgen Skaug.

handling. I sommer ble det holdt seks gudstjenester på kveldstid, og det ble gjennomført åtte vielser i kirken.

Olsok med økumenisk gudstjeneste

For tredje året på rad ble det holdt økumenisk gudstjeneste Olsokkvelden i Garmokirka på Maihaugen til minne om Olav den Hellige, den helt sentrale personen i kristningen av Norge. Pater Mathias Bruno Ledum fra Tretten, som nylig ble ordinert som prest i Den katolske kirken, holdt preken. Olavsliturgien var utarbeidet av prostiprest Anna Sophie Strandli Schmidt og kantor Håvard Skaadel, som var korleder for prosjektgruppen *Olavssangerne*. Sammen var de liturger/prester i denne

spesielle gudstjenesten, der Simen Iverstuen Blekastad var organist.

– Det var fullt hus, ja noen måtte også stå. Garmokirka er et ypperlig sted for en middelaldergudstjeneste med gregoriansk sang der mye skjer på latin. Vi håper at dette blir en tradisjon i nært samarbeid med Den katolske kirken på Lillehammer, sier prostiprest Anna Sophie Strandli Schmidt.

En økumenisk gudstjeneste er en gudstjeneste der ulike kristne kirkesamfunn deltar sammen og feirer sin felles tro på Kristus. Ordet «økumenisk» kommer fra det greske «oikoumene», som betyr «den bebodde verden», og brukes for å beskrive samarbeid og dialog mellom ulike kirkesamfunn.

DEN ØKUMENISKE GUDSTJENESTEN

Olsokkvelden i en mere enn fullsatt Garmokirken ble et opplevelsesrikt religiøst og musikalsk møte, selv for den som ikke er den hyppigste kirkegjengeren. Hovedpersonene var fra venstre kantor og korleder Håvard Skaadel, pater Mathias Bruno Ledum i Den katolske kirken, prostiprest Anna Sophie Strandli Schmidt i Den norske kirke og organisten Simen Iverstuen Blekastad. Takk til dere! Foto Jørgen Skaug.

Vandrespillet

«Var alt bedre før – NOPE!»

– om levekårene i Norge under nasjonalromantikken på midten av 1800-tallet

Tekst og foto Jørgen Skaug

I sommer var de besøkende på Maihaugen invitert til en vandring med fokus på hvordan levestandarden faktisk var for mennesker på 1800-tallet. Var det så lurt å satse på lykken utenfor det kjente bygdesamfunnet?

Vandrespillet bygget på et tidligere samarbeid mellom Maihaugen og Lillehammer kunstmuseum fra 2019 – et skoleopplegg for elever i videregående skole. Formålet med dette opplegget var å vise hvordan nasjonalromantikken kunne utspille seg her hos oss i en tid med store endringer.

På 1800-tallet foregikk det et nasjonsbyggingsprosjekt i Norge. I kunst, litteratur og historieskriving forsøkte man å rendyrke visse ideer om hva som er typisk norsk, for å gi landet vårt en tydelig identitet; Hva er det norske? Ivar Aasen fremmer landsmålet, nynorsken og dialekter. Asbjørnsen og Moe samlet eventyr, Bjørnstjerne Bjørnson skriver Bondefortellingene, alle malerne skildrer høye fjell og vakre fosser, og folka står i åkrene med bunad.

Eilert Sundt (1817–1875) setter seg imot noe av det vi så og opplevde i nasjonalromantikken, og stiller spørsmål: Er det virkelig slik? Eilert Sundt, norsk teolog og samfunnsforsker, var en av foregangsmennene for studiet av Norges folkeliv. Han regnes i dag som norsk samfunnsvitenskaps far. Sundt forsket på sosiale problemer og ulike sider av livet i Norge på midten av 1800-tallet.

Han mente at når folk først ble klar over de sosiale under og hva de skyldtes, ville de nok også kunne rette på dem. Hans oppgave var derfor å få folk i tale, han bestrebet seg på å skrive så enkelt og interessevekkende som mulig.

Her tar Eilert Sundt med publikum på en liten tur i Byen på Maihaugen, der noen av deltakerne blir oppnevnt til forskere, utstyrt med papir og blyant for å observere de viktigste forhold under vandringa.

Aktørene i vandrespillet roterer med andre oppgaver ved museet. Da Museumsglimt fulgte vandrespillet møtte vi 19 år gamle Joachim Berntsen, som forteller og agerer som Eilert Sundt. 18 år gamle Alma Strandheim spiller levende godt i flere roller. Hun beretter egenopplevde historier fra nasjonalromantikken tid som bl.a. gardjenta på skysstasjonen Litsheim, som hun som skulle på sin første jobb på fabrikken og som kokkepikie hos den velstående apotekerfruen. Vi møtte også apotekeren Knut Boye Riise i en sekvens.

Her fikk vi et bra innblikk i levekårene både på landsbygda og i byen på den tiden. Det var ikke sjelden store barnefamilier som hadde det vanskelig, slik at barna ofte måtte ut i jobb tidlig for å få mat på bordet. Mange familier hadde trange bovilkår. Mekaniseringen i landbruk og industri, på godt og vondt, førte til at arbeidsplasser forsvant. Utvandringen til Amerika hadde startet, der både arbeid og jord fristet flere til å reise, men noen kom hjem igjen. Lønnsnivået – en krone og fire øre dagen for å være spinnerske på fabrikken den gangen, var ikke mye for å kunne spare til Amerika-billett. Sykdom – mange døde av tuberkulose. Det var store forskjeller mellom borgerklasse og arbeiderklasse, det kunne kokkepika hos apotekerfruen fortelle mye om.

Så til ettertanken. Var alt bedre før? Svaret er nok ikke entydig, for de fleste nei – men de fleste kom seg igjen, tross alt det vonde.

Ungdommene spilte godt i vandrespillet, de kunne sin historie, her fikk vi visualisert litt av livet både på landsbygda og i byen på 1800-tallet på en lettforståelig og humoristisk måte.

19 ÅR GAMLE JOACHIM BERNTSEN i rollen som forteller og Eilert Sundt, mens 18 år gamle Alma Strandheim spilte levende godt i flere roller.

A man and a woman in medieval costumes are standing in front of a wooden building. The man is wearing a blue cape over a red shirt, and the woman is wearing a light-colored dress with a dark belt. They are both looking up and holding a long, vertical garland of flowers, including lilies and daisies, which they are raising high in the air. The background is a rustic wooden structure with a stone foundation.

Bendik og Årolilja

– fremført i Bjørnstadtunet
Olsokkvelden

Tekst og foto Jørgen Skaug

Som en del av museets Olsokprogram ble Middelalderballaden «Bendik og Årolilja» fremført i Bjørnstadtunet på Maihaugen av det nystartede Teateret i Berget det blå. Her ser vi Jakob Maanum Trulsen som Bendik og Ymbjør Granlien Røine som Årolilja i sluttscenen.

«Bendik og Årolilja» forteller om den tragiske kjærligheten mellom to unge mennesker som ikke kan få hverandre. Bendik forelsker seg i kongsdattera Årolilja. Visa ender med at kongen dømmer Bendik til døden, og

Årolilja dør av sorg. Bendik og Årolilja blir gravlagt på hver sin side av kirka. Snart vokser det vakre liljer oppå gravene deres, de blir så høye at de vokser over kirketaket, og der fletter de seg i hverandre. Liljene er en påminnelse for kongen om hva han har gjort, men også et symbol på kjærligheten mellom de to unge.

Det ble en flott Olsokkveld på Maihaugen. Godt fremført teater – både musikken og utøverne var så bra.

Aulestad Scene

Tidsaktuell Bjørnson og sprudlende regissør

– Er dere klare? Regissør Mona Lie Thommessen banker på døren til bakrommet der skuespillerne venter. Hun vender seg mot publikum, slår ut med armene og ønsker velkommen. – Dette er et rart, og spesielt stykke. Det er lov å le. God fornøyelse!

Tekst og foto Bjørg Owren

GLEDER SEG: Mona Lie Thommessen (93) er trygg og myndig i regissørstolen. Skuespillerne skal ikke bare kunne mye tekst, men de skal også leve seg inn i karakteren, Regissør Mona stortrives i rollen og gleder seg til enda en premiere.

Hun takker også publikum. Vi er i Folkestua på Aulestad, det er generalprøve på sommerens oppsetting på Aulestad Scene, og vi er øvelsespublikum. Det er tirsdag kveld, premieren er på lørdag. Det er god stemning, de siste publikummerne kommer på plass, scenelyset er tent: Ut på scenen skrider Eivind Falk, i rollen som amtmann. Torun Stavnes Søyseth som Amtmannens frue, Rosita Andersen deres datter Laura, Jon Ivar Tofte som svigersønnen Aksel. Alma Strandheim spiller Mathilde, bestevenninnen til både Laura og Aksel...

De nygifte

De spiller «De nygifte» av Bjørnstjerne Bjørnson. Et stykke han skrev i 1865, 35 år gammel. Handlingen tar oss inn i et spenningsfelt mellom et nygift par, svigersønn og svingerforeldre og en datters løsrivelse fra mor og far. Her ligger det an til forviklinger. Ulike forventninger, fortellelse, misforståelser og fortvilelse. Språket, drakter og interiør tar oss 150 år tilbake, og vi ler av komiske situasjoner. Men handlingen oppleves også som relevant. Frigjøringsprosesser kan være utfordrende også i dag, bare at vi uttrykker det på andre måter. Kveldens publikum applauderer begeistret og etterpå diskuteres det ivrig på vei ut. Aulestad Scene leverer, og gjør historie dagsaktuell.

Hun fikk idéen

Noen dager tidligere besøkte vi Mona Lie Thommessen hjemme i Lillehammer, for å høre om Aulestad Scene og De nygifte. Her har hun hatt leseprøver med skuespillerne siden tidlig i sommer.

– Ja, og vi er ikke ferdig ennå, sier hun kontant. Ler, ser på kalenderen og teller dager. Joda, dette skal gå. Men det er fortsatt mye tekst som skal sitte.

Hun har flere generasjoners erfaring i gamet, og vet at det går. Det er fjerde gang hun setter opp et stykke på Aulestad Scene. Hun forteller at de startet sommeren 2021. Daværende museumspedagog Bente Forberg inviterte henne til å lage «noe» som kunne bidra til mer aktivitet om somrene på Aulestad.

– Jeg tenkte litt på det, så kom ideen om Aulestad Scene. Det kunne være et sted for både teater, opplesning av dikt, sang og konserter og så videre, sier hun. Tre teaterforestillinger har det blitt til nå. I fjor spilte de Et Dukkehjem, før det Rosmersholm. Et stykke hun kommenterer som utfordrende for både skuespillere og publikum.

– Første forestilling var Geografi og Kjærlighet. Det var litt gøy, for jeg debuterte som skuespiller i datterrollen der. Det måtte være i 1954, sier hun og forteller entusiastisk om tiden som skuespiller, regissør, og et langt liv med

SJOKKERT: Amtmannen (Eivind Falk) sjokkeres over svigersønnens oppførsel. Han er egnens rikeste, familien har vært det i generasjoner, og ingen har sagt ham imot før.

SJOKKERER: Aksel (Jon Ivar Tofte) sjokkerer alle når han står opp og gir beskjed. Han flytter, og en kone følger sin mann!

HOSTER: – Mor hoster, datteren kommanderer sin mann å hente sjalet. Jon Ivar Tofte som Aksel og Torunn Stavnes Søyseth som amtmannens kone.

DE NYGIFTE: Handler om et ungt par som akkurat har giftet seg. Han, Aksel, er utdannet advokat. Hun, Laura, er ung, naiv og temmelig umoden overfor ekteskapets forpliktelser. Hun er svært bundet til foreldre, noe som på ingen måte plager henne. Hun ser på det som den naturligste ting i verden at de to skal leve sammen med hennes foreldre - så lenge de lever. Det vil si at han skal flytte inn hos dem. Når Aksel gjør det klart at han vil flytte til byen for å overta sin onkels sakførerforretning og at han vil ha sin unge kone med, da blir det rabalder.

EN HISTORIE: Venninnen Mathilde (Alma Strandheim) leser høyt for Laura. Den historien blir et vendepunkt i stykket.

EN SHERRY: – Nei, nå tar vi et lite glass, og så snakker vi ikke mer om dette. Amtmannens løsning på familiefloker vekker latter i salen.

Skuespillere:

Laura: Rosita Andersen

Aksel: Jon Ivar Tofte

Amtmann: Eivind Falk

Fru Amtmann: Torunn Stavnes Søyseth (også produsent)

Mathilde: Alma Strandheim

Regissør: Mona Lie Thommessen

Scenografi: Annikken Stranger Bergerud

Kostymer: Viviann Andersen

Lys: Ebbe Hornemann

Sufflør: Tonje Falk

amatørteater i Lillehammer. Kongens fortjenestemedalje for den innsatsen har hun i skuffen.

Hun sprudler. Hvor får hun energien fra?

– Du skjønner jeg er så glad i det jeg gjør. Når du har regien på et stykke, er det som en maler som har et flott landskap foran seg. Han ser skyer, det kan bli regn, det kommer noen kuer,... det er farger og formasjoner. Man bygger opp en historie rett og slett, hun tegner i luften.

Hennes farger er mennesker. Godord og superlativer drysses utover besetningen, inkludert lys, kostyme, scenografi, kostymer, sufflør og produsent. Hun forteller om talentfulle og sterke skuespillerprestasjoner. – Annikken er eminent på scenografi og Viviann er en kjempe på kostyme. Ja, for det er ikke bare de på scenen eller henne selv som skaper magi.

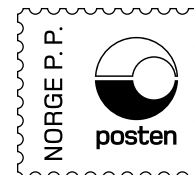
Energien hennes smitter og vi inviteres til generalprøven. Den er gratis.

– Du må komme på forestillingen også, men da må du betale. Alt arbeidet er frivillig, dette er hobby, men litt koster oppsetningen. Det klarer vi med billettsalget, sier hun. De spiller fire forestillinger i løpet av helgen, to på lørdag og to søndag. Blir ikke det slitsomt?

– Nei, såpass bør det være. Det klarer vi fint. Tidligere år har forestillingene gått for fulle hus, jeg håper det blir like vellykket i år. Joda, hun innrømmer at litt spennende er det, men mest gøy, avrunder evig unge Mona Lie Thommesen.

--

Oppdatering: Forestillingen gikk for fire fulle hus, til rungende applaus. Vel spilt!!

Høst på museene

Maihaugen:

Hytte- og setersøndag – Søndag 21. september

Høstferieprogram – Uke 40 og 41

Lillehammer Kunstmuseum:

Bonnard og Norden – Siste dag 19. oktober

MUSEENE PÅ
LILLEHAMMER

Foto: Tone Iren Eggen Tømte/Museene på Lillehammer